

gim p. t. Teorya uczuć moralnych“ Wykazał on mistrzowsko olbrzymią przewagą systemu wolnościowego nad panującym dotąd systemem ceł, przeszkód, ograniczeń i opłat czyli t. systemem prohibicyjnym. W ogromnej swj pracy broni zupełnie wolnego handlu, zniesienia ceł, i dozwoleńia zupełnej swobody wolnej konkurencyi. Dozwólcie każdemu człowiekowi aby swobodnie dążył do wzbogacenia się i szczęścia, a wszyscy będą szczęśliwi, o ile to oczywiście na ziemi być może. Jako najpotężniejszy motyw działalności ludzkiej przyjmuje Smith egoizm. Ale nie tylko ekonomiści byli wyrazem nowych dążeń stanu trzeciego. Cała literatura i filozofia były jednem wielkiem wołaniem o swobodę jednostki. Roussau i cała plejada potężnych umysłów i serc gorących przedstawiali w swych dziełach cudne obrazy szczęścia, jakie miało zapanować po nadaniu każdemu praw człowieka, i po wyzwoleniu go z dotychczasowych gniotących więzów.

Potężnymi argumentami i zapalającą wymową uderzali w zaskorupiałe umysły ludzkie i wytwarzali ten ferment, który miał wybuchnąć we wielkiej rewolucyi francuskiej. Gdy przerażony niepokojami Ludwik XVI. zwołał zgromadzenie Generalnych stanów Francyi były w tém epokowym zebraniu tylko trzy stany: szlachta, duchowieństwo i stan trzeci. O stanie czwartym nie ma mowy, ale opat Sieyes autor sławnej broszury p. t. „Czem jest stan trzeci“ miał racyą utrzymując, że deputowani stanu trzeciego mają za sobą 26 milionów francuzów, podczas gdy duchowni i szlachetni posłowie reprezentowali zaledwie 200.000 uprzywilejowanych. Nie można było wątpić nawet, kto wygra w tym odmiecie rewolucyjnym i kto wypłynie. Od czasu gdy Zgromadzenie narodowe t. j. posłowie mieszczańscy ukonstytuowali się w sali służącej do gry w piłkę, (bo zarząd królewski poprzednio je rozpędził) od téj więc chwili spada cios za ciosem na stary porządek społeczny i druzgocze wszystkie prawa będące dotychczas jego wyrazem. Ogłoszono zupełną równość obywateli w obec prawa, zniesiono wszelkie przywileje rodowe, jednym słowem nadano francuzom prawa człowieka, których pełnym zbiorem była wspinała konstytucya z r. 1792 i 1793 roku. Ale